

s tűrheted a lotyók szánandó mosolyát is.

Boldogtalan! Ne várj senkitől irgalmat, viseld el így a sorsod: keservesen és sirva és megalázva.

Mert mi is így élünk mind. Nincs irgalom, számunkra sincsen!

Mi sem tudjuk, hogy miért gyurtak bennünket e földtekére sárból és agyagból és könnyszagu veritékből

s ha keserves fájdalomunkban felbőgünk az égre,

mi sem értjük, hogy mért nem hullnak le megfáradt lábaink elé, könnyezve és zokogva, egymásután a csillagok...

MUNKA ÉS PIHENÉS

Irta: GÁI ERNŐ

1.

A különböző államok szociálpolitikai törekvéseiben, függetlenül az illető állam társadalmi-politikai alkatától mindenütt a munkautáni szabadidő felhasználásának a kérdése elsősorú. Ha a múlt században e kérdéssel csak a népboldogító utópisták foglalkoztak s a háború előtti munkástörekvések elsősorban a nyolc órás munkanap elérését célozták, úgy napjaink szociális törvényhozásainak homlokterébe a munkás pihenése, szórakozása, valamint a munkásnevelés kérdése került. Időszertív e kérdéseket a nyolc órás munkanap általános bevezetése, illetve annak helyenkénti további csökkentése, a fizetett szabadságok elterjedése, a munkás-művelődési mozgalmak s a tőkés államok szociálpolitikai kísérletezései tették.

Társadalomtudományi szempontból a munka, pihenés és szórakozás fogalmi viszonylagosak. Tartalmuk szerint mereven nem határolhatók el; ugyanaz a tevékenység hol munka, hol szórakozás formájában jelentkezhet. (Pl. a vadászat). Így a szórakozás fogalma csak szubjektíve határozható meg, nevezetesen: az a tevékenység, amit az ember nem érzel munkának. A munka-szórakozás ellentétessége azonban nem abszolút érvényű. A primitív társadalmakban ez a kettéhasadás nem is létezik. Ezekben a társadalmi egységekben a munka és szórakozás egymásbafonódnak, egymásbaolvadnak és nem különböztethető meg egyik a másiktól. Így pl. az ausztráliai szigetek lakói számára a halászat jöllehet ma is első sorban életfenntartásukat szolgálja, egyben lehetőség is szórakozásaik, egyéniségük és művészi hajlamaik kiélésére.

A civilizált társadalmakban csak a tudósok és művészek tevékenységében nem lelhető fel a munka és szórakozás közti válaszfal. A hérmunkásnál ellenben úgy a közvetlen egyéni, mint a távolabbi általános célkitűzések véglegesen elváltak. Ez — sok más tünettel együtt — a tőkés termelési mód s a munkamegosztási folyamat következménye.

A munka és szórakozás között lélektanilag sincs eltérés. A nehézségek legyőzése feletti öröm, a vállalkozás és versengés ösztönerői mindketőben egyenlő mértékben adottak. Míg azonban a primitív ember számára az elvégzett munka egyformán biztosítja életfenntartását és önértékelését, addig a civilizált embernél az anyagi és erkölcsi sztimulensek elszaka-

dása, kettéválása lép fel. Az anyagi hatóerők a civilizált munkájában, erkölcsi hatóerői viszont szórakozásában érvényesülnek.

A társadalmak fejlettségi fokától függetlenül a szórakozás mindig *elsőrangú* emberi és társadalmi szükséglet volt. (Az ókori népek vallási ünnepei, a görögök olimpiászai és a középkor lovagi tornái, stb.¹) Ugyanakkor a történelem folyamán az osztálykülönbségek mindvégig rányomták bélyegüket a népi szórakozás lehetőségeire és eszközeire. Másképpen töltötte szabadidejét a patricius és a plebs, s másképpen üdült a hűbérur, mint a pórnép. A *korai* tőkésrend mindent lehengerlő industrializmusa, 14-16 órás munkidejével azonban szinte teljesen elzárta a dolgozó rétegek elől a szórakozás lehetőségeit. Ha a középkorbéli céhlegény amúgy sem oly robotszerű munkáját alkalomadtán felválthatták vallási jellegű, de világi tartalmu ünnepek, a vásárok számtalan szórakozási lehetőségeivel, a XIX. század modern bérabszolgájának szabadidejét a legtöbbször a munkahelyéről való hazatérése, táplálkozása és tisztálkodása töltötte be, hogy azután kimerülten dőljön le pihenni. Vasárnapjai és egyéb ünnepei jórészt korcsmákban és mulatóhelyeken teltek el, minek következtében az alkoholizmus csak fokozta a rendszerint egészségtelen munkahelyek szervezettromboló hatását. Érthető, ha ily körülmények közt a munkástörekvések célkitűzéseiben a „kevesebb munka és több pihenés“ követelményei szinte egyidejűleg jelentkeztek. Az 1889-es párizsi nemzetközi munkásértekezlet jelszavai 8 óra munkáról, 8 óra pihenésről és 8 óra szórakozásról szóltak. A nyolc órás munkanap elvének az 1919. évi washingtoni értekezleten történt általános elfogadása csakhamar világméretben is felvetette a munkás-szabadidő felhasználásának kérdését, mire állami és magán, nemzeti és nemzetközi kezdeményezések karolják fel az ügyet. A genfi Munkaügyi Hivatal 1924. évi 6. ülészaka kizárólag ezzel a kérdéssel foglalkozik, a liegi, losangelesi és brüsszeli nemzetközi értekezletek pedig a legszélesebb rétegek előtt népszerűsítik.

Méginkább sürgőssé vált a munkás és népnevelési intézmények felállítására a legutóbbi gazdasági világválság idején, amikor a milliós munkanélküli tömegek napközi foglalkoztatása társadalombiztonsági ténykedéssé alakult. A tulzott racionalizálás (fordizmus, taylorizmus, Bedaux és láncrendszerek, stb.) következményeként a munkafolyamat elgépiesedése s a munka-termelékenység növelése a maximumig fokozódott. A munkás egyszerű eszközzé vált, ahogyan azt *Chaplin* oly művészi tökélyvel érzékeltette *Modern idők* című filmjében. Ugyanakkor a tulhajtott munkatempó a balesetek mértéktelen elszaporodását s a munkásnyag rohamos leromlását eredményezte. Nem csoda, ha lassan, a munkaadók is felismerték, hogy a munkás egyéniségének szabad kiélése s szabadidejének racionális, azaz szórakoztató, de egyben oktató hatású felhasználása az ő érdekük is. Hisz' a kipihent, szellemi, testi, higiéniai és művészi igényeiben kielégített munkás produktivitása búsán visszatéríti a szociális jellegű intézmények (sportpályák, klubok, stb.) felállításának költségeit.

A munkásság kevesebb munkaidőért és jobb munkafeltételek eléréseért folytatott erőfeszítései mindig párhuzamosan haladtak művelődési javakban való nagyobb részesedést célzó törekvéseivel. Érthető is. A munkásnak csak szabadidejében jut alkalma önmaga emberi és társadalmi továbbképzésére. Ezért nagy a szociális és nemzetpedagógiai jelentősége a munkás-szabadidőnek s ezt a 40 órás munkahét s a fizetett szabadságok

rendszere még jobban fokozta. Ez a magyarázata annak, hogy ez a kérdés nem csupán a szociálpolitikusokat vagy a munkásmozgalmi tényezőket érdekli. A kérdés távlata sokkal nagyobb s ezért kerülhetett a brüsszeli Solvay-Szociológiai Intézet 1937. évi szociális hetén úgy társadalomtudományi, mint erkölcsi és politikai vizsgálat alá.²

2.

A „szabadidő“ szerepe kettős. Lehet pihenés és szórakozás, de lehet a jellege társadalmi-kulturális is. Az első lehetővé teszi az egyén — foglalkozásán kívül — egyéb szükségletei kielégítését, a második az élet szellemi gyarapításához (és így a belső harmóniához) vezethet.

Napjainkban a totális államoknak e téren tett intézkedései *alapvető* változást hoznak a munkás-szabadidő kérdésének kezelésében. A parancsuralmi pártok (pl. a német nemzetiszocializmus) hatalomrajutásuk előtt — a finansztorke érdekképviseletében — állandóan támadták a demokráciák szerintük nemzeti vagyont pazarló szociálpolitikáját. Uralomra kerülésük után azonban tüstént belátták, hogy az agitációjukban ígért gyökeres változások helyébe — porhintésül — legalább munkás-szórakoztató intézményeket kell létesíteniök. A régi szociálpolitikának ez az átértelmezése a munkás-szabadidő eredeti funkcióit sem'egesítette, mert a totális-szabadidő mozgalom lényegében államf ellenörzés alá veti a dolgozó szabad perceit is.

3.

A szabadidő felhasználás szervezeti formája függ a munkaidő tartamától, a munkabérek átlagszínvonalától, az általános műveltség fokától s az uralkodó politikai rendszertől. Ezeknek megfelelően kétféle állami kezdeményezést ismerünk: a demokratikus szervezési formát, melyben az állam szerepe a segítségre és összpontosításra szorítkozik s a totális szervezési formát, amit az állami monopolitás mindenhatósága jellemz. Az utóbbi forma legjellemzőbb formái az olasz *Dopolavoro* és a német *Kraft durch Freude*.

Az *Opera Nazionale Dopolavoro* kezdetei 1920-ra nyulnak vissza, átütő jelentőséget azonban csak az 1935. évi átszervezés után nyer, amikor — csúciszervként — 19.996 szervezetet ölel át 3 millió taglétszámmal. A mai olasz rendszer igen nagy fontosságot tulajdonít e szociális szervének, mely az egyik dopolavorista ideológus szerint a munkásság „szellemi igazgatója“ tartozik lenni. Ez a célkitűzés a magyarázata a jelentős áldozatoknak, amiket a fasiszta rendszer a Dopolavoro monopolintézménnyé fejlesztése érdekében tesz. Így például a Dopolavoro rendelkezésére 1227 színház és 748 mozgó áll, az olasz rádió pedig napi 10 perces adást szentel a szervezet céljaira.

A német *Kraft durch Freude* 1933-ban létesült s ma kb. 18 ezer fiókkal és 78 ezer üzemi alakulattal rendelkezik. A rendszer természetesen itt is különös gondot fordít a *KdF* tevékenységére, annál is inkább, mert a *KdF* egyik vezetőjének megállapítása szerint a nemzetiszocializmus 60 százalékban a *KdF* működésének köszönheti mai népszerűségét.³

4.

A Solvay-Intézet említett konferenciáján a totális szervezési formák erős bírálatban részesültek. Az előadók többsége szerint u. i. a szabadidő-

mozgalmaknak nem lehet célja a dolgozót még szórakozásában is kényszerformák közé utalni. Szerintük e mozgalmak egyedül feladata a termelő egyének számára olyan feltételek teremtése, amelyek segítségével szabadidejüket egyéniségüknek és hajlamaiknak megfelelően tölthessék el. E feladatkört — úgy látszik — a demokratikus állami-beavatkozás biztosíthatja a legjobban. Ez ugyanis kizárólag a megfelelő anyagi eszközök előteremtésére és a magán kezdeményezések összpontosítására szorítkozik. Ilyen formában jelentkeznek főleg Franciaországban, hol a *Szabadidő és sportok államtitkársága* 1936 óta működik s tevékenységének alapját a Néparevonal kormányok szociális vívmányai, a 40 órás munkahét és a fizetett szabadságok teszik. Aktivitása jórészt kedvezmények megszerzésében, sportpályák, menedékházak és munkásszállodák építésében nyilvánul.

Oroszországban a kormányzat a tömegek kulturális nevelése mellett elsősorban a tömegsportok fejlesztését szorgalmazza. A *Központi Testnevelési Bizottság* működésének s az erre a céra fordított összegek (1937-ben félmilliárd rubel) eredményeként ma Oroszországban kb. két és félmillió ember atlétizál, két-két millió focit és egyéb labdajátékot űz, egy millió szílik és többszázezer teniszezik.

Az utóbb államokban a népnevelés ügyének letéteményesei főleg a munkásművelődési szervezetek. Franciaországban a C. G. T. Munkás Intézete⁴ irányítja a munkásság kulturpolitikáját. Az Intézet hallgatóinak száma 1932-ben 818, 1935-ben 5000 volt, ma körülbelül a kétszerese. Az Intézet célkitűzéseit nyári tanfolyamok s levelező kurzusok terjesztik ki az egész országra. Hasonlóan szép eredménnyel dolgozik a belga munkáspárt *Central d'Éducation*-ja is.

A demokratikus és totális szellemű szabadidőmozgalmaknak nemzetközi viszonylatokban is megvan a megfelelő vetületük. Az előbbieket nemzetközi szerve a genfi B. I. T. felügyelete alatt működő, a liegi kongresszus után összeállított bizottság⁵. Németország 1936-ban Hamburgban szintén nemzetközi szabadidő kongresszust hívott össze, amelyen kimondták a *Freude und Arbeit* nevű nemzetközi szervezet létrehozását. A szervezet két, többnyelvű folyóiratot ad ki, tevékenységében természetesen „hatékonyan szolgálja azt a rendszert, amely életre hívta.” (M. Gottschalt kijelentése a brüsszeli konferencián.)

A romániai szabadidőmozgalom, mely *Munka és Jókedv* (Munkă și Voe bună) elnevezés alatt létesült, egészen újkeletű s ezért még nem épült ki teljesen. Szervezeti felépítése és szelleme szerint a két alapvető forma között helyezkedik el. A romániai adottságoknak megfelelően továbbra is szabadteret biztosít az egyesületi kezdeményezéseknek, sőt intencióiban támogatni kívánja azokat. S bár a romániai *Munka és Jókedv* mozgalom az új rendszer munkásjóléti intézményeként kelt életre, elvileg ellentétben áll a totális szellemű szabadidőmozgalmakkal. A román szabadidőmozgalom, amint azt *Suchianu*, a mozgalom egyik vezetője is kihangsúlyozza,⁶ nem kíván politikai ellenszolgáltatást a munkásoktól.

A munkaügyi minisztérium tervei szerint a *Munka és Jókedv* működése kiterjedne egy a munkástechnévelés, mint a turisztika, a színház, a zenei élet, a könyvtárak, általában a kulturmunka területeire. Eddig, egyes részletmegoldásoktól eltekintve még csak a kísérletezések szakaszában tartunk, holott a romániai munkásság műveltségi színvonala sür-

gős és alapos feljavítást igényel. Az előadásoknak a munkások anyanyelvében való megtartása és a kultur munkának a munkásság választott vezetői által történő irányítása sokban hozzájárulna ahhoz, hogy a romániai Munka és Jókedv mozgalom valóban eredményes szabadidőmozgalommá váljék.

1. G. Bonthoul: La durée du travail et l'utilisation des loisirs, Paris, 1924. — 2. Revue de L'Institut de Sociologie. 1937. Bruxelles. — 3. Muncă și Voe bună, București, 1938. Suchianu tanulmánya. — 4. Revue International du Travail, 1938 janvier. — 5. Fr. Bloch-Lainé: L'emploi des loisirs ouvrières et l'éducation populaire, Paris, 1936. — 6. I. m.

AMERIKAI NÉGER KÖLTŐK VERSEI

Fordította: FORGÁCS ANTAL

LANGSTON HUGHES: DAL

*Lent Dixie táján, délvidéken...
Jaj szakadj meg szívem!
Egy nyurga fa törött csúcsára
húzták fel, édesem.*

*Lent Dixie táján, délvidéken...
Bomlik husa, ina.
Fehér Ur, Krisztus, te felelj hát,
Minek itt az ima?*

*Lent Dixie táján, délvidéken...
Élek még?... Jaj talán...
Te kedves árny, szelid és meztelen
ott fenn a nyurga fán...*

LANGSTON HUGHES: HÁZISZOLGA

*Jaj mindig így
kell szólanom:
igen, uram!
Egész nap így:
igen, uram,
igen, uram!
E két szó meredek hegyét
reggeltől estig járom én,
igen, uram,
igen, uram.
Ő fehér, gazdag, öreg ur,
világ ura,
a cipőjét kérem
adja ide...
Igen, uram!*